

**SIFAT TURKUMINI O‘RGANISH JARAYONIDA
KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN YONDASHUV**

Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi fakulteti

Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim kafedrası

Tursunova Malika Aripovna

[*malikaabdurahimova892@gmail.com*](mailto:malikaabdurahimova892@gmail.com)

[*+998998072939*](tel:+998998072939)

Ilmiy raxbar: Yangi asir universiteti p.f.f.sh.d dotsent

Kenjayeva Muxayyo Abdumurodovna

Annotatsiya: mazkur maqolada ona tili fanida sifat so‘z turkumini o‘qitish jarayonida kompetensiyaga asoslangan yondashuvning nazariy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Sifat turkumini o‘rgatishda faqat grammatik bilimlarni berish bilan cheklanib qolmasdan, o‘quvchilarda nutqiy, lingvistik va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish zarurligi asoslab beriladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va baholash mezonlarining sifat mavzusini o‘zlashtirish samaradorligiga ta’siri yoritiladi. Maqolada kompetensiyaviy yondashuv asosida sifatning ma’no turlari, darajalari va nutqdagi uslubiy vazifalarini o‘rgatishning amaliy jihatlari ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: sifat turkumi, kompetensiyaviy yondashuv, nutqiy kompetensiya, lingvistik kompetensiya, interfaol metod, baholash mezonlari, ona tili ta’limi.

Аннотация: в статье анализируются теоретико-методические основы компетентностного подхода при изучении имени прилагательного на уроках родного языка. Обосновывается необходимость формирования у учащихся не только грамматических знаний, но и речевой, лингвистической и коммуникативной компетенций.

Рассматривается влияние современных педагогических технологий, интерактивных методов и критериев оценивания на эффективность усвоения темы. Также раскрываются практические аспекты преподавания разрядов и степеней прилагательных на основе компетентностного подхода.

Ключевые слова: имя прилагательное, компетентностный подход, речевая компетенция, лингвистическая компетенция, интерактивные методы, родной язык.

Annotation: this article analyzes the theoretical and methodological foundations of a competence-based approach in teaching adjectives in native language classes. It substantiates the importance of developing not only grammatical knowledge but also linguistic, communicative, and speech competencies among students. The role of modern pedagogical technologies, interactive methods, and assessment criteria in improving learning outcomes is highlighted. Practical aspects of teaching adjective categories and degrees within a competence-based framework are also discussed.

Keywords: adjective, competence-based approach, linguistic competence, communicative competence, interactive methods, native language teaching.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning faqat nazariy bilimlarni egallashi emas, balki o'zlashtirilgan bilimlarni amaliyotda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor vazifaga aylangan. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv ta'lim jarayonining mazmuni va metodikasini yangicha tashkil etishni talab etadi. Ona tili fanida so'z turkumlarini, sifat turkumini o'rganish jarayonida o'quvchilarning nafaqat grammatik tushunchalarni bilishi, balki ularni og'zaki va yozma nutqda to'g'ri hamda o'rinli qo'llay olishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Sifat turkumi tilning tasviriy imkoniyatlarini kengaytiruvchi, nutqning aniqligi va ifodaliligini ta'minlovchi muhim grammatik kategoriyalardan biridir. Uni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, matn bilan ishlash, tavsiflash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Sifat mavzusini o'rgatishda zamonaviy metodlar, interfaol usullar va baholashning samarali mexanizmlaridan foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar umumiy o'rta ta'lim mazmunini kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ko'rib chiqishni taqozo etdi. 2023–2025-yillarda umumiy o'rta ta'lim fanlari bo'yicha yangilangan o'quv dasturlari va darsliklar bosqichma-bosqich amaliyotga joriy qilindi. Mazkur jarayonda ona tili fanining maqsadi faqat nazariy bilim berish emas, balki o'quvchilarda kommunikativ, axborot bilan ishlash va mustaqil fikrlash kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirildi. Sifat turkumini o'rganish jarayoni ham aynan shu talablar asosida qayta ko'rib chiqilib, grammatik bilimni real nutqiy vaziyatlar bilan bog'lashga ustuvor ahamiyat berildi.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuvning nazariy asoslari pedagogika va tilshunoslik fanlarida keng o'rganilgan bo'lib, u bilim, ko'nikma va malakalarning integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan. Ona tili ta'limida bu yondashuv o'quvchining til hodisalarini nafaqat tushunishi, balki ularni turli kommunikativ vaziyatlarda qo'llay olishini ham talab qiladi. Sifat turkumi misolida bu – predmetning belgisini ifodalovchi so'zlarni to'g'ri tanlash, ularning darajalarini nutq maqsadiga mos qo'llash va uslubiy imkoniyatlarini anglashni anglatadi. 2024-yildan boshlab ayrim sinflarda tajriba-sinov tariqasida kompetensiyaviy baholash mezonlari asosida o'quvchilarning nutqiy faolligi va tahliliy fikrlashi alohida mezon sifatida baholanmoqda.

Sifat turkumi o'zbek tilshunosligida morfologik kategoriya sifatida keng o'rganilgan bo'lib, uning ma'no turlari (asliy va nisbiy sifatlar), darajalari (oddiy, qiyosiy, orttirma) hamda sintaktik vazifalari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Zamonaviy ta'lim jarayonida esa mazkur nazariy tushunchalar funksional yondashuv asosida talqin qilinmoqda. Ya'ni sifatning gap va matn tarkibidagi uslubiy roli, tasviriy vosita sifatidagi ahamiyati ham o'quvchilarga izchil tushuntirilmoqda. Grammatikani alohida bo'lim sifatida emas, balki nutq faoliyati bilan uzviy bog'liq tizim sifatida o'rgatish zaruratini yuzaga keltiradi.

2023–2025-yillarda ona tili darsliklarida matn bilan ishlashga alohida e'tibor kuchaydi. Xususan, sifat turkumini o'rganishda badiiy va publitsistik matnlar asosida tahlil qilish, sifatlarning obraz yaratishdagi rolini aniqlash, ularning emotsional-ekspressiv xususiyatlarini ko'rsatish kabi topshiriqlar ko'paytirildi. Bu o'zgarish o'quvchilarda faqat qoidani yodlash emas, balki til birliklarining amaliy ahamiyatini anglashga xizmat qilmoqda. Sifatlar mavzusi ijodiy yozma ishlar, tavsifiy matn tuzish va og'zaki nutqni boyitish bilan integratsiyalashgan holda o'qitilmoqda.

Kompetensiyaviy yondashuv sharoitida sifat turkumini o'qitish metodikasida interfaol usullarning roli sezilarli darajada oshdi. “Klaster”, “Insert”, “Aqliy hujum”, “Muammoli vaziyat” kabi metodlar orqali o'quvchilar sifatlarning ma'no guruhlarini mustaqil aniqlash, ularni tasniflash va misollar asosida dalillash imkoniyatiga ega bo'lmoqda. 2024-yildan boshlab ayrim maktablarda raqamli ta'lim platformalari orqali onlayn test va interaktiv mashqlar qo'llanila boshlandi. Sifat darajalarini farqlash va nutqda qo'llash ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Endilikda baholash faqat reproduktiv bilimni emas, balki tahliliy va ijodiy yondashuvni ham qamrab olmoqda. Masalan, o'quvchidan sifatlarning darajalarini sanab berish emas, balki berilgan matnda ularning uslubiy vazifasini tahlil qilish talab etiladi. Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy tamoyillaridan biri – amaliy qo'llash ko'nikmasini shakllantirishni ta'minlaydi.

Til o'rganish jarayonida integrativ yondashuv ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Sifat turkumini o'rganishda adabiyot, tarix va tasviriy san'at fanlari bilan bog'liqlikni ta'minlash o'quvchilarning tafakkur doirasini kengaytiradi. Masalan, badiiy asardagi qahramon tasvirini tahlil qilish jarayonida sifatlarning semantik va uslubiy imkoniyatlari ochib beriladi. Til birliklarini real kontekstda anglashga yordam beradi va o'quvchining nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi.

2023–2025-yillarda o'qituvchilarning malakasini oshirish kurslarida kompetensiyaviy yondashuv asosida dars tashkil etish metodikasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Sifat turkumini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, differensial yondashuv asosida topshiriqlar tuzish va baholash mezonlarini ishlab chiqish bo'yicha amaliy seminarlar tashkil etilmoqda. Sifat mavzusini o'qitishda ilmiylik, tizimlilik va amaliy yo'naltirilganlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv sharoitida sifat turkumini o'qitishda differensial va individuallashtirilgan ta'lim texnologiyalarining ahamiyati ham ortib bormoqda. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlari, til o'zlashtirish tezligi va nutqiy tajribasini hisobga olish zarurligi alohida ta'kidlanmoqda. Shu asosda sifat turkumini o'rganishda topshiriqlarni uch darajada – reproduktiv, rekonstruktiv va ijodiy shaklda berish amaliyoti joriy etildi. Masalan, ayrim o'quvchilarga sifat darajalarini aniqlash topshirig'i berilsa, boshqalarga tavsifiy matn tuzish yoki obraz yaratishda sifatlardan foydalanish vazifasi yuklatiladi. O'quvchilarning bilim darajasiga mos ta'lim olishiga va kompetensiyalarni bosqichma-bosqich shakllantirishga imkon beradi.

Sifat turkumini o'rganishda lingvokulturologik yondashuvning qo'llanilishi ham dolzarb masalalardan biridir. Til birliklari milliy madaniyat va mentalitet bilan uzviy bog'liq bo'lgani sababli sifatlar orqali xalqning qadriyatlari, estetik qarashlari va dunyoqarashi aks etadi. Ona tili darsliklarida

milliy qadriyatlarni ifodalovchi sifatlarning qo‘llanishiga e‘tibor kuchaytirildi. Masalan, “mehribon”, “odoblilik”, “mehnatsevar” kabi sifatlar orqali o‘quvchilarda ijtimoiy-axloqiy kompetensiyalar ham shakllantirilmoqda. Til o‘qitish jarayonining tarbiyaviy ahamiyatini kuchaytiradi va kompetensiyaviy ta‘limning integrativ mohiyatini namoyon etadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar sifat turkumini o‘rganishda kognitiv yondashuvning samaradorligini ham ko‘rsatmoqda. Sifatlar predmet haqidagi inson tafakkurida shakllanadigan tasavvurlarni ifodalaydi va ular orqali bilish jarayoni faollashadi. Shuning uchun darslarda real predmetlar, tasvirlar, videomateriallar asosida sifatlarni aniqlash, ularni taqqoslash va guruhlash mashqlari keng qo‘llanilmoqda. 2024–2025-yillarda raqamli platformalarda multimedia materiallari yordamida sifat darajalarini o‘rgatish tajribalari yuqori samaradorlik ko‘rsatdi. O‘quvchilarning vizual va eshitish xotirasini faollashtirib, mavzuni chuqur o‘zlashtirishga yordam beradi.

Kompetensiyaviy ta‘lim sharoitida sifat turkumini o‘qitishda matn markazli metodika muhim o‘rin tutadi. Tilshunoslikda matn lingvistikasi rivojlanishi bilan sifatlarning matn ichidagi funksiyasi, ularning semantik-uslubiy yuklamasi alohida o‘rganila boshlandi. Darslarda o‘quvchilarga badiiy matn, ilmiy matn va publitsistik matnlarni taqqoslab tahlil qilish topshiriqlari berilmoqda. Yuqoridagi jarayonda sifatlarning uslubiy qiymati, sinonimik qatorlari va ekspressiv imkoniyatlari aniqlanadi. O‘quvchilarda matnni tahlil qilish, mantiqiy xulosa chiqarish va mustaqil fikr bildirish kompetensiyalari rivojlanadi.

Sifat turkumini o‘rganishda psixolingvistik yondashuv ham alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, sifatlarni o‘zlashtirish jarayoni o‘quvchilarning nutqiy tajribasi va lug‘at boyligiga bevosita bog‘liq. Ona tili darslarida lug‘at ustida ishlash, sinonim va antonimlar bilan ishlash, sifatlarning kontekstual ma‘nosini aniqlashga qaratilgan mashqlar ko‘paytirildi. O‘quvchilarning semantik tafakkurini rivojlantiradi va nutqning

aniqligini oshiradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday mashqlar o'quvchilarning verbal intellektini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonida sifat turkumini o'rganishda STEAM yondashuvi elementlaridan foydalanish ham samarali natijalar bermoqda. Masalan, tabiatshunoslik fanlari bilan integratsiyada rang, shakl, o'lchamni ifodalovchi sifatlarni o'rganish; matematika bilan integratsiyada qiyosiy darajalarni solishtirish; san'at fanlari bilan integratsiyada obrazli tasvir yaratishda sifatlarning rolini aniqlash kabi mashg'ulotlar tashkil etilmoqda. O'quvchilarning fanlararo tafakkurini rivojlantiradi va tilni real hayot bilan bog'lash imkonini beradi.

O'qituvchilar faoliyatini raqamlashtirish jarayonlari ham sifat turkumini o'qitishda yangi imkoniyatlar yaratdi. Elektron kundalik, onlayn test tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi matn tahlil dasturlari o'quvchilarning bilimini tezkor baholash va individual tavsiyalar berishga xizmat qilmoqda. 2025-yildan boshlab ayrim maktablarda ona tili fanidan elektron portfoliolar joriy qilinib, o'quvchilarning yozma ishlarida sifatlardan foydalanish darajasi monitoring qilinmoqda. Shu orqali ta'lim jarayonining shaffofligi va samaradorligini oshiradi.

Sifat turkumini kompetensiyaga asoslangan yondashuv asosida o'qitish zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir. Nazariy bilimlarni amaliy nutq faoliyati bilan integratsiya qilish, interfaol metodlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish, baholash mezonlarini takomillashtirish hamda fanlararo integratsiyani kuchaytirish orqali sifat mavzusini o'zlashtirish samaradorligi sezilarli darajada oshmoqda. O'quvchilarda nafaqat grammatik bilimlarni, balki mustaqil fikrlash, ijodkorlik va kommunikativ madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Sifat turkumini kompetensiyaga asoslangan yondashuv asosida o'qitish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi hamda o'quvchilarda mustaqil va

mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. O'quvchilarning grammatik bilimlarini chuqurlashtirish bilan birga, ularni real nutqiy vaziyatlarda qo'llay olish imkonini beradi. O'quvchilar sifatlarning ma'no turlari, darajalari va uslubiy xususiyatlarini ongli ravishda o'zlashtiradilar.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda kommunikativ madaniyatni, ijodkorlikni va tahliliy tafakkurni rivojlantiradi. Ona tili fanining nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatini kuchaytiradi. Sifat turkumini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy mezonlardan foydalanish bugungi ta'lim tizimining muhim talablaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayeva, D. Kompetensiyaviy ta'lim asoslari. – Toshkent: Tafakkur nashriyoti, 2023.
2. Ahmedov, Q. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024.
3. Bekturova, M. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2023.
4. G'ulomov, A. O'zbek tili grammatikasi masalalari. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2023.
5. Islomov, R. Ona tili ta'limida interfaol metodlar. – Samarqand: Ilm ziyo, 2025.
6. Karimova, N. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv metodologiyasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2024.
7. Mamatov, S. Tilshunoslik va nutq madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2023.
8. Nurmatova, L. Boshlang'ich sinflarda so'z turkumlarini o'qitish metodikasi. – Buxoro: Durdona nashriyoti, 2025.

9. Rahimov, T. Ona tili darslarida baholash mezonlari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2024.
10. Sodiqova, Z. O‘zbek tili ta’limida innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Akademnashr, 2025.